

Prof. dr hab. Jerzy Kajetanowicz
Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie

Częstochowa 22.02.2024 r.

**Recenzja wniosku dr Roberta Rybaka
o nadania stopnia naukowego doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych
w dyscyplinie historia**

Dane o karierze naukowej

Robert Rybak ukończył w 2001 r. studia inżynierskie i magisterskie w Akademii Marynarki Wojennej w Gdyni. W tej samej akademii w 2013 r., na Wydziale Dowodzenia i Operacji Morskich, uzyskał stopień naukowy doktora w zakresie nauk o bezpieczeństwie. W 2015 r. zakończył zawodową służbę wojskową w stopniu komandora podporucznika i podjął pracę w Instytucie Historii i Archiwistyki Wydziału Nauk Historycznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu na stanowisku adiunkta, które zajmuje obecnie.

Informacja o obowiązujących przepisach prawa i kryteriach oceny

W oparciu o art. 219 ust. 1 Ustawy dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2023 r., poz. 742 z późn. zm.) stopień doktora habilitowanego nadaje się osobie, która: posiada stopień doktora; posiada w dorobku osiągnięcia naukowe, stanowiące znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny, w tym co najmniej: jedną monografię naukową wydaną przez wydawnictwo, które w roku opublikowania monografii w ostatecznej formie było ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. a ustawy, lub jeden cykl powiązanych tematycznie artykułów naukowych opublikowanych w czasopiśmie naukowym lub w recenzowanych materiałach z konferencji międzynarodowych, które w roku opublikowania artykułu w ostatecznej formie były ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. b ustawy, a także części prac zbiorowych, jeżeli opracowanie wydzielonego zagadnienia jest indywidualnym wkładem osoby ubiegającej się o stopień doktora habilitowanego, lub jedno zrealizowane oryginalne osiągnięcie projektowe; wykazuje się istotną aktywnością naukową

realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.

Dane o dorobku naukowym

Osiągnięciem naukowym stanowiącym podstawę do ubiegania się doktora Roberta Rybaka o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego jest monografia pt. *Sztuka operacyjna marynarki wojennej. Analiza wybranych aspektów szkolenia operacyjnego w latach 1955-1990 w świetle dokumentów*, wydana przez Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Na dzień wszczęcia postępowania w sprawie nadania stopnia naukowego doktora habilitowanego kandydat uzyskał 800 punktów sumarycznej punktacji ministerialnej. W bazie Google Scholar odnotowano 8 cytowań oraz 2 punkty Indeksu Hirscha.

Dorobek naukowy doktora Roberta Rybaka obejmuje 37 publikacji, z których 29 ukazało się po uzyskaniu stopnia naukowego doktora. Wśród tych ostatnich znajdują się: 4 monografie naukowe, w tym jedna współautorska, 19 rozdziałów w monografiach naukowych, z których tylko jeden jest współautorski i 4 artykuły naukowe w recenzowanych czasopismach. Zakres tematyczny publikacji jest dość rozległy obejmując różne zagadnienia z historii wojskowości. Główny nurt rozważań dotyczy historii Układu Warszawskiego. Charakterystyczne jest szerokie podejście do tej problematyki. Oprócz ogólnych zagadnień dotyczących roli tego Układu w systemie bezpieczeństwa globalnego podjęto w nich kwestie kształtowania morale żołnierzy w kontekście udziału w inwazji na Czechosłowację w 1968 r., planowania operacji morskich, udziału w strategiczno - operacyjnych ćwiczeniach Zjednoczonej Floty Bałtyckiej Układu Warszawskiego oraz roli baz morskich i portów wojennych tej floty. Kolejny obszar zainteresowań, mający odzwierciedlenie w publikacjach habilitanta, stanowiła Marynarka Wojenna PRL, w tym zwłaszcza jej sztuka operacyjna. Z innej problematyki uwagę zwracają rozważania dotyczące: studiów działań wojennych w Wietnamie i ich wpływu na zmiany w Wojsku Polskim, bezpieczeństwa krajów Kaukazu Południowego, dyscypliny wojskowej w XX i XXI wieku, współczesnego uzbrojenia morskiego, szkolnictwa wojskowego, edukacji dla bezpieczeństwa, działalności kulturalno - oświatowej, czy sporządzania dokumentów bojowych. Tak rozległa i w wielu aspektach pionierska problematyka badawcza wskazuje na szeroki zakres zainteresowań naukowych doktora

Roberta Rybaka, co jest uznawane za jedno z zasadniczych wymagań wobec samodzielnych pracowników naukowych.

W dorobku kandydata, jak wspomniano wcześniej, znajdują się 4 artykuły naukowe w recenzowanych czasopismach krajowych. Prace te ukazały się w takich periodykach, jak: „Kaukaz: przeszłość, teraźniejszość, przyszłość” Uniwersytetu Rzeszowskiego, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej”, „Biuletyn Historyczny Muzeum Marynarki Wojennej” i „Rocznik Grudziądzki” Polskiego Towarzystwa Historycznego.

Przedstawiona do oceny monografia pt. *Sztuka operacyjna marynarki wojennej. Analiza wybranych aspektów szkolenia operacyjnego w latach 1955-1990 w świetle dokumentów* jest niewątpliwie pionierską publikacją historyczną, która ukazuje rozwój morskiej sztuki operacyjnej Wojska Polskiego w ramach Układu Warszawskiego. Zasadnicze materiały źródłowe, z których korzystał habilitant obejmowały zbiory archiwalne znajdujące się w zasobach: Centralnego Archiwum Wojskowego, Instytutu Pamięci Narodowej, gdzie przechowywana jest część akt wojskowych z Centralnego Archiwum Wojskowego, oraz Oddziału Zamiejscowego w Gdyni Archiwum Wojskowego w Toruniu. Były to głównie dokumenty dotyczące działalności Marynarki Wojennej PRL, w tym: rozkazy, zarządzenia, regulaminy i instrukcje oraz materiały zawierające dokumenty z ćwiczeń różnego rodzaju realizowanych przez ten rodzaj sił zbrojnych. Niestety podane w bibliografii i przypisach sygnatury w wielu przypadkach nie pozwalają na określenie rodzaju i rangi dokumentów, z których korzystano, co uniemożliwia pełną ocenę zasadności ich doboru. Kolejną grupą materiałów źródłowych były podręczniki wojskowe oraz publikacje zawarte w tajnej „Myśli Wojskowej”. Umieszczono je jednak w ogólnym dziale bibliografii jako „podręczniki i prace teoretyczno-wojskowe”, gdzie znajdują się również opracowania ogólnodostępne, nie zawsze mające charakter teoretyczno-wojskowy. Na uwagę zasługuje szerokie wykorzystanie opracowań rosyjskojęzycznych, które pozwoliły na wypełnienie luki związanej z odmową dostępu do archiwaliów rosyjskich. Habilitant przeanalizował również artykuły z czasopism fachowo-wojskowych jak: „Kwartalnik Bellona”, „Myśl Wojskowa” (jawna), „Przegląd Morski”, „Wojsko Ludowe”, „Wojskowy Przegląd Historyczny”, „Zeszyty Naukowe Akademii Sztabu Generalnego”, „Zeszyty Naukowe Akademii Obrony Narodowej”, „Zeszyty Naukowe Akademii Marynarki Wojennej” i „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Lądowych”. Szkoda, że habilitant nie wykorzystał żadnych relacji byłych oficerów Marynarki Wojennej PRL,

które mogłyby poszerzyć spojrzenie na przebieg szkolenia operacyjnego w omawianym okresie.

Praca ma objętość 358 stron i składa się ze wstępu, 5 rozdziałów merytorycznych, zakończenia i załączników. Objętość poszczególnych rozdziałów jest znacznie zróżnicowana: 1 rozdział - 28 stron, 2 rozdział - 9 stron, 3 rozdział - 39 stron, 4 rozdział - 69 stron i 5 rozdział - 108 stron. Wątpliwości budzi zbyt krótki zdaniem recenzenta rozdział 2, który uzupełniony podrozdziałem 5.4 mógłby stanowić część rozdziału 1, co poprawiłoby przejrzystość narracji.

Strona merytoryczna monografii w zasadzie nie budzi zastrzeżeń. Przedstawiona analiza szkolenia operacyjnego jest wnikliwa i rzeczowa. Wyraźnie widoczna jest doskonała znajomość problematyki badawczej omawianej przez doktora Roberta Rybaka. W sposób profesjonalny przedstawiono proces ewolucji morskiej sztuki wojennej i jej praktycznego wykorzystania podczas licznych ćwiczeń różnego szczebla, w jakich uczestniczyła Marynarka Wojenna PRL. Szeroko omówiono zadania stojące przed siłami morskimi państw-sygnatariuszy Układu Warszawskiego. Ukazano podział „ról” wynikający z posiadanego przez poszczególne państwa potencjału, jak również występujące ograniczenia, związane z wysokimi kosztami szkolenia operacyjnego. Zwrócono uwagę na pełne podporządkowanie szkolenia operacyjnego polskiej Marynarki Wojennej celom wynikającym z strategicznych i operacyjnych planów Układu Warszawskiego. Wskazano też na znaczne uzależnienie polskich badań nad morską sztuką operacyjną od dorobku radzieckiej sztuki wojennej. Tym samym zaprezentowano ważną, dotychczas praktycznie nieznaną, rolę morskiego szkolenia operacyjnego w zapewnieniu gotowości bojowej Marynarki Wojennej PRL, stanowiącej istotny komponent Wojska Polskiego w okresie zimnej wojny.

Niestety habilitant nie ustrzegł się pewnych błędów. W rozdziale 2 zbyt wąsko ujęto zakres współpracy sił morskich państw Układu Warszawskiego. Dopiero lektura podrozdziału 5.4, który zamyka rozważania o szkoleniu operacyjnym w Marynarce Wojennej PRL, poszerza tę wiedzę. W rozdziale 2 brakuje też, zdaniem recenzenta, ogólnych informacji o składzie sojuszniczych flot państw Morza Bałtyckiego, co pozwoliłoby czytelnikowi lepiej uświadomić sobie zakres potencjalnej współpracy między nimi. W rozdziale 4 brakuje tłumaczeń części tytułów rosyjskich dokumentów, co przy zastosowanym w nich specjalistycznym słownictwie utrudnia ich zrozumienie. Za zbędne należy uznać wprowadzanie w opisie sztuki operacyjnej tytułów regulaminów, instrukcji i podręczników. Ich nazwy powinny się znaleźć w przypisach,

które w większości zostały ograniczone tylko do samych sygnatur. W rozdziale 5, przy opisie niektórych ćwiczeń (s. 206, 208 i 209), użyto zbyt fachowego, wręcz hermetycznego języka, który może być niezrozumiały dla czytelnika bez fachowego przygotowania wojskowego. Przy części ćwiczeń brak jest ich tematu czy charakterystyki tła operacyjnego (np. ćwiczenie „Razliw” s. 248, czy ćwiczenie „Fala-74” s. 252), co uniemożliwia zorientowanie się jaki był ich cel szkoleniowy. Podobnie jak w rozdziale 4 do opisu ćwiczeń niepotrzebnie wprowadzono pełne nazwy rozkazów ministra obrony, zarządzeń szefa Sztabu Generalnego WP i planów szkolenia. Ich nazwy, tak jak przy regulaminach i instrukcjach, powinny się znaleźć w przypisach. Pomimo powyższych zastrzeżeń monografia pt. *Sztuka operacyjna marynarki wojennej. Analiza wybranych aspektów szkolenia operacyjnego w latach 1955-1990 w świetle dokumentów* autorstwa doktora Roberta Rybaka jest ważnym osiągnięciem naukowym stanowiącym znaczny wkład w rozwój historii Polski i powszechnej.

Dane o aktywności naukowej

Doktor Robert Rybak angażował się w różne formy działalności naukowej. W latach 2015-2017 uczestniczył w projekcie badawczym pt. *Możliwości wzmocnienia systemu obronnego państwa przez obywateli RP w świetle obowiązujących regulacji prawnych* realizowanym przez Zakład Wsparcia Działań Morskich Instytutu Operacji Morskich Akademii Marynarki Wojennej w Gdyni. W ramach tego projektu dokonał analizy zmian stanu prawnego i regulacji określających obowiązki obywateli RP od drugiej połowy XX w. do 2018 r.

Kandydat był członkiem komitetów organizacyjnych kilku konferencji krajowych i zagranicznych. Wśród konferencji krajowych były to konferencje organizowane przez Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu i Muzeum Marynarki Wojennej w Gdyni w latach 2016, 2021-2023. Był również członkiem komitetu organizacyjnego konferencji w Ukrainie w 2021 r.

Habilitant aktywnie uczestniczył w licznych konferencjach i sympozjach ogólnopolskich i międzynarodowych. Z konferencji międzynarodowych były to np. International Congress of Bielarussian Studies w Kownie w latach 2015, 2016, 2019 i 2020, podczas których wygłosił referaty poświęcone bezpieczeństwu w Europie Środkowej i Wschodniej, Międzynarodowe Konferencje Naukowe pt. *Kaukaz na przestrzeni wieków* w Uniwersytecie Rzeszowskim w 2015 i 2017 r. z referatami o gruzińskich oficerach w Wojsku Polskim II Rzeczypospolitej i konflikcie o Górski Karabach., czy Międzynarodowej Konferencji pt. *Niemcy-Polska Bałtyk po II wojnie*

światowej w Uniwersytecie Szczecińskim w 2022 r., gdzie wygłosił referat o polsko-niemieckiej współpracy wojskowej w drugiej połowie XX wieku. Z konferencji krajowych na uwagę zasługuje aktywny udział kandydata w cyklicznych konferencjach ogólnopolskich organizowanych przez Muzeum Wojsk Lądowych w Bydgoszczy. Co roku w latach 2015-2021 brał w nich aktywny udział wygłaszając referaty dotyczące m.in. Układu Warszawskiego i doświadczeń z wojny w Wietnamie. Był też uczestnikiem trzech konferencji zorganizowanych przez Instytut Pamięci Narodowej w latach 2017-2018, gdzie wystąpił z referatami dotyczącymi genezy Układu Warszawskiego, wpływu kryzysu 1968 r. na żołnierzy Marynarki Wojennej PRL oraz Stoczni Marynarki Wojennej. W latach 2021-2023 wziął udział w konferencjach naukowych w Muzeum Marynarki Wojennej w Gdyni, podczas których przedstawił referaty dotyczące sztuki operacyjnej polskiej Marynarki Wojennej, szkolenia morskich załóg okrętowych oraz szkolenia operacyjnego prowadzonego w Marynarce Wojennej PRL w ostatniej dekadzie istnienia Układu Warszawskiego. Uczestniczył również w konferencjach zorganizowanych przez: Akademię Sztuki Wojennej w Warszawie, Akademię Marynarki Wojennej w Gdyni, Muzeum im. Orła Białego w Skarżysku Kamiennym, Muzeum Okręgowe w Toruniu i Muzeum im. Władysława Łęgi w Grudziądzu.

Kandydat był recenzentem 3 monografii naukowych i 8 artykułów naukowych. Były to monografie wydane przez wydawnictwa JM i ArcheGraph. Dotyczyły one subkultury w Wojsku Polskim i broni strzeleckiej Wojska Polskiego w okresie II wojny światowej. Artykuły recenzowane były dla redakcji takich periodyków, jak: „Przegląd Historyczno-Wojskowy”, „Biuletyn Historyczny Marynarki Wojennej w Gdyni” i „Pamięć i Sprawiedliwość”. Na podkreślenie zasługuje również fakt zaproszenia doktora Roberta Rybaka do Rady Naukowej „Biuletynu Historycznego Muzeum Marynarki Wojennej w Gdyni” oraz jego członkostwo w Polskim Towarzystwie Historycznym.

Dane o osiągnięciach dydaktycznych i organizacyjnych

Doktor Robert Rybak w latach 2014-2018 prowadził zajęcia dydaktyczne na Wydziale Dowodzenia i Operacji Morskich Akademii Marynarki Wojennej na kierunku bezpieczeństwo narodowe, a od 2015 r. również na Wydziale Nauk Historycznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika na kierunku wojskoznawstwo. W latach 2016-2020 był kierownikiem niestacjonarnych studiów wojskoznawstwa na Wydziale Nauk Historycznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. Dotychczas zrecenzował ok. 130 prac licencjackich i magisterskich

studentów Wydziału Nauk Historycznych. Od 2016 r. jest opiekunem Wojskoznawczego Koła Naukowego, które w 2019 r. zorganizowało konferencję poświęconą Siłom Zbrojnym RP. W latach 2015-2020 był organizatorem wystaw tematycznych dotyczących historii polskiej Marynarki Wojennej we współpracy z muzeum Marynarki Wojennej i Stowarzyszeniem Ligi Morskiej i Rzecznej. Aktywnie uczestniczył również w okolicznościowych wydarzeniach popularyzujących historię polskiego oręża organizowanych przez Muzeum Marynarki Wojennej w Gdyni, Muzeum Orła Białego w Skarżysku Kamiennej, Instytut Pamięci Narodowej oraz Centrum Edukacyjne Przystanek Historia w Warszawie.

Kandydat jest pełnomocnikiem dziekana Wydziału Nauk Historycznych ds. osób niepełnosprawnych, członkiem Wydziałowej Komisji ds. Promocji i przedstawicielem młodszych pracowników nauki w Radzie Dyscypliny Historia Wydziału Nauk Historycznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.

Wniosek końcowy

Dorobek naukowy doktora Roberta Rybaka wyrażający się w postaci wartościowych merytorycznie publikacji naukowych z zakresu nauk historycznych, w tym zwłaszcza będąca ważnym osiągnięciem naukowym monografia pt. *Sztuka operacyjna marynarki wojennej. Analiza wybranych aspektów szkolenia operacyjnego w latach 1955-1990 w świetle dokumentów*, jak również jego duże zaangażowanie w działalności naukowej i dydaktycznej pozwala stwierdzić, że spełnia On przesłanki, o których mowa w art. 219 ust. 1 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Tym samym w opinii recenzenta w pełni zasadne jest dopuszczenie doktora Roberta Rybaka do kolejnych etapów przewodu habilitacyjnego.

.....
Jan Koźłowski